

Розглядувана Постійною Арбітражною Палатою в 1928 р. справа острова Пальмас (Сполучені Штати Америки/Нідерланди) стала класичною в міжнародному праві подібно до справи про парохід “Лотус”, справи Ноттебома, справи про прохід через індійську територію та ін. На неї часто посилалися в подальших справах, пов’язаних із територіальними спорами, особливо якщо такі стосувалися острівних територій (наприклад справа Менкьє).

1 Загальні відомості

Пальмас (інша назва — Міангас) — це острівець десь біля трьох кілометрів завдовжки та біля кілометра завширшки. На час розгляду справи його населення складало 750 осіб, а стратегічна та економічна цінність були вельми незначними. Він знаходиться між філіппінським островом Мінаданао та індонезійським островом Нануса. Свого часу острів було віднесено Іспанією до Філіппін і в 1898 р. передано Сполученим Штатам Америки.

У 1906 році американський генерал Леонард Вуд прибув на Пальмас і виявив, що Нідерланди теж заявляли про свій суверенітет над островом. Після тривалих переговорів 23 січня 1925 року між США та Нідерландами було підписано угоду про передачу спору до арбітражу, рішення якого мало обов’язкову для сторін силу. Арбітром було обрано швейцарського юриста Макса Губера, який діяв від імені Постійної Арбітражної Палати. Від нього вимагалось з’ясувати, «чи входить острів Пальмас (або Міангас) у своїй цілісності до території Сполучених Штатів Америки чи Нідерландів».

2 Аргументи сторін

2.1 Аргументи Сполучених Штатів

Сполучені Штати, як держава-наступниця Іспанії в її правах на Філіппіни, перш за все, обґрунтовували свій титул на відкритті. Набутий

таким чином суверенітет, на думку Сполучених Штатів, було зафіксовано не лише найбільш вартими довіри картографами та авторами, але й договорами, зокрема Мюнстерським договором 1648 року, сторонами якого були Нідерланди та Іспанія. Оскільки, на думку даної сторони, з того часу не відбулося нічого такого, що б дозволяло з точки зору міжнародного права говорити про зникнення набутого титулу, то останній був чинним і на десяте січня 1898 року, коли набув чинності договір, за яким Іспанія поступалася Філіппінами на користь США. За таких обставин не було потреби з'ясовувати факти, що б свідчили про дійсні прояви суверенітету саме щодо цього конкретного острова.

Окрім того, Уряд Сполучених Штатів заявив, що вважає острів Пальмас (Міангас) географічно належним до Філіппінського архіпелагу, тому він має належати державі, що здійснює суверенітет над усіма Філіппінами, у силу правила прилеглості (*principle of contiguity*).

2.2 Аргументи Нідерландів

Нідерланди посилалися на те що здавна (з XVIII сторіччя) підтримували контакти з островом і фактично здійснювали щодо нього повноваження, які випливають із суверенітету. Зокрема вони посилалися на діяльність Іст-Індійської компанії, що мала т.з. договори про сюзеренітет із місцевими монархами, що надавало їй права здійснювати суверенні права над територіями ввіреного їй регіону.

Виходячи з названих фактичних обставин нідерландська сторона висувала, що на момент передачі острова Пальмас (Міангас), тобто на 1898 рік, Іспанія не мала жодного титулу на острів, а отже, не могла передати останній ані Сполученим Штатам, ані будь-кому іншому в силу принципа — *nemo plus iura transferre potest, quam ipse habet*.

3 Арбітражне рішення

Варто наперед відзначити, що арбітражним рішенням у цій справі пан Губер навіки уславив своє ім'я в західній науці міжнародного права. Ряд цитат із цього рішення стали хрестоматійними, насамперед наступна:

«Суверенітет у відносинах між Державами означає незалежність.
Незалежність по відношенню до частини земної кулі є правом

здійснювати на ній функції держави, виключаючи при цьому будь-яку іншу державу».

На думку арбітра розвиток унутрішньої організації держав протягом кількох останніх століть, а разом і розвиток міжнародного права призвели до встановлення *принципу виключної компетенції держави щодо власної території* як відправного пункту при вирішенні більшості питань міжнародного життя.

Титули набуття територіального верховенства в сучасному (арбітрові) міжнародному праві або засновуються на *ефективному утриманні*, що може проявлятися в окупації чи завоюванні, або (як у випадку цесії території) виходять із того хоча б одна зі сторін цесії (чи то держава-цедент, чи держава, на користь якої цедується територія) мають можливість ефективно розпоряджатися цедованою територією. Акреція як спосіб набуття території може мати місце лише як природне розростання частки території, над якою здійснюється суверенітет, який може бути поширений і на нову ділянку території. «Тому видається природнім, що елемент, який є суттєвим при встановленні суверенітету, не має бракувати й при його продовженні». Арбітр зробив висновок, що й практика, і доктрина загалом визнають, що тривалий і мирний (щодо інших держав) прояв територіального верховенства нічим не гірший за інший титул. Було відзначено, що вимога міжнародного права щодо ефективної окупації, яка почала формуватися в середині XVIII ст., утрачає сенс, якщо вважати ефективність необхідною лише при акті набуття території, а не запорукою втримання набутого права.

Територіальне верховенство передбачає виключне право проявляти діяльність держави. Воно не може бути обмежене своєю негативною стороною, тобто виключенням діяльності інших держав, щодо даної території.

Вияви територіального верховенства можуть набувати різні форми залежно від місця й часу. Хоча вони й мають бути тривалими в принципі, насправді, верховенство не може фактично здійснюватися кожної хвилини в кожній точці території. Регулярність такого вияву залежить від того, чи йдеться про населене або безлюдне місце, про території, прилеглі до основної території територіального суверена, чи про території, яких можна дістатися лише, наприклад, через відкрите море.

Сусідні держави можуть у договірному порядку встановити межі свого територіального верховенства навіть на теренах, що розміщені на погано дослідженому континенті, де саме це верховенство виявляється вельми

нечітко. Це має запобігти проникнення однієї держави на територію іншої.

Сполучені Штати Америки ґрунтували свої права на акті цесії, закріпленому Паризьким договором, у статті III якого всі суверенні права, що могли належати Іспанії в регіоні, передавалися США. В арбітража не було сумнівів, що договір стосувався й острова Пальмас (Міангас) зокрема. Проте, Іспанія не могла передати іншій державі більше прав, ніж їй належало.

Було визнано, що третього лютого 1899 року Сполучені Штати передали текст Паризького договору Уряду Нідерландів, які не висунули жодних зауважень стосовно делімітації Філіппін згідно зі ст. III. Але відповідь на питання про те, чи відсутність заперечень з боку третьої держави щодо представного їй договору інших держав може якось уплинути на права цієї держави чи на права сторін представного договору, залежить від природи таких прав. Якщо третя держава, що залишила представлений їй договір без зауважень, фактично не виявляє верховенства над територією, то відсутність її реакції може вплинути на наявність титулу на дану територію. Але наявне територіальне верховенство, підкріплене фактичними проявами, не може зникнути лише в силу того факту, що даний територіальний суверен не прореагував на представлений йому договір, у якому сторони розпорядилися частиною *його території*.

Арбітр визнав, що Іспанії таки належав титул на острів, що впливав із права першовідкриття. Але поставив запитання, чи мала Іспанії суверенні права на острів на *критичну дату*, тобто на момент укладання та вступу в силу Паризького договору. Чи, може, таке відкриття, що навіть не було підкріплено символічними діями, а носило чисто окулярний характер, давало лише “титул у зародковому стані” (*inchoate title*), що в майбутньому міг переростив справжнє територіальне верховенство.

Арбітраж указав на т.з. «інтертемпоральне право», на основі якого розмежував *виникнення права та існування права*. «Той самий принцип, який підкоряє акт, що створює право, праву чинному на час виникнення останнього, вимагає, щоб існування права, іншими словами його тривалий прояв, відповідало умовам викликаним розвитком права».

У XIX ст., коли основна частина земної кулі була поділена між суверенними державами — членами міжнародного співтовариства, а території без господаря стали порівняно рідкісним явищем, міжнародне право надало особливої ваги тенденції, що почалася в середині XVIII ст. Ідеться про положення, що окупація, для того щоб бути підставою територіальної

вимоги, має бути ефективною, тобто надавати певні гарантії іншим державам і їхнім громадянам. Відповідно, не може припускатися існування регіонів, що не знаходячись під чиєюсь ефективною окупацією, мають при цьому господаря і є зарезервованими для виключного впливу однієї держави виключно на підставі титулу набуття, який більше не визнається чинним правом, навіть якщо колись такий титул і був запорукою територіального верховенства. Отже, “голе відкриття” без будь-якого наступного акту не може в сучасних умовах бути достатнім для доведення верховенства над островом Пальмас (Міангас). Оскільки жодного верховенства на той час Іспанія не мала то й передати вона не могла також нічого.

Навіть визнавши, що на 1898 рік за Іспанією ще залишався титул у зародковому стані і саме його Іспанія передала за ст. III Паризького договору, арбітраж не міг погодитися з тим, що цей титул міг мати перевагу на тривалим і мирним здійсненням влади іншою державою, адже такий вияв територіального верховенства мав би перевагу і над дійсним титулом держави.

Суд також розглянув аргумент США щодо прилеглості острова Пальмас до території належних їм Філіппінських островів. Визнавши той незаперечний факт, що спірна територія була все ж ближча до належних Сполученим Штатам берегів Філіппін, ніж до Нідерландської Індії, арбітраж проте не погодився, що в міжнародному праві існує правило, згідно з яким острови поза територіальними водами держави мають належати якійсь державі виключно на тій підставі, що територія останньої формує *terram firmam* (найближчий континент або великий острів). Міжнародна практика не лише не надавала належних прецедентів на підтвердження того правила, але останнє саме собою було настільки неточним і заплутаним, що ті самі держави в різних ситуаціях поводитися зовсім інакше. Арбітр не заперечував цю норму як таку, визнаючи що в деяких ситуаціях (наприклад якщо держави мають приблизно однакові права на територію і йдеться про про присудження її одній з них *ex aequo et bono*) вона може бути вельми доречною, але визнав її неприйнятною в якості правила, що встановлює *ipso jure* презумпцію територіального верховенства на користь конкретної держави, адже в такому разі вона протиречить вищезазначеному принципу ефективності територіального верховенства. Принцип прилеглості не було визнано прийнятним у якості юридичного методу для вирішення питань територіального верховенства через брак чіткості. Останнє могло призвести до неправосудного рішення.

На думку пана Губера, зазначені міркування були особливо справедливі щодо спорів про острівні території, що розміщені досить далеко від континенту й входять до великого архіпелагу, у якому не існує якихось природніх критеріїв для розмежування. При цьому він зіслався на міжнародну арбітражну практику в спорах про територіальне верховенство (наприклад, на арбітражне рішення про Альпе Країварола (Італія, Швейцарія)), яка віддавала перевагу проявам суверенітета, ніж продовженню території, навіть якщо остання підкріплена чіткими природніми кордонами.

На думку арбітра Нідерландам удалося встановити наступні факти:

- Острів Пальмас (Міангас) ідентичний острову, що позначався такою же чи подібною назвою й входив до території місцевих держав острова Сангі (о-вів Талаутсе).
- Ці місцеві держави з 1677 року були пов'язані з Іст-Індійською Компанією, а отже, з Нідерландами, угодами про сюзеренітет, що упрямочували сюзерена вважати території васальних держав частинами власної.
- Акти державного управління періодично здійснювалися як державою-васалом, так і державою сюзереном щодо острова Пальмас (Міангас) між 1700 та 1898 рр., а також між 1898 та 1906 рр.

Акти прямого та непрямого вияву територіального верховенства над островом не були регулярними, але в подібних умовах і не можна розраховувати на частоту таких актів.

Керуючись усім цим арбітр визнав острів Пальмас частиною території Нідерландів.

4 Значення справи

Значення справи про територіальне верховенство над островом Пальмас полягає в тому, що:

- було визнано концепцію ефективного здійснення територіального верховенства;
- вперше впроваджено концепцію критичної дати;
- заперечено принцип прилеглості.

5 Джерела

1. <http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v10n4/akhavari104.txt>
2. http://www.manilatimes.net/national/2003/jun/12/top_stories/20030612top4.htm
3. <http://www.melchizedek.com/legal.htm>
4. <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss12/wiessner.shtml>
5. **Клименко Б.М.** Государственная территория: Вопросы теории и практики международного права. — М.: МО, 1974. — С. 148-150.